

Historia Ecclesiastica

Ročník XIV.
2023
č. 1

Z obsahu

STREDOVEKÝ KOSTOL SV. ULRICHA V TRNAVE V HISTORICKÝCH SÚVISLOSTIACH

The medieval church of St. Ulrich in Trnava in historical context

Vladimír RÁBIK

KONFESIONÁLNE POMERY V SABINOVE V 16. – 18. STOROČÍ

Confessional conditions in Sabinov in the 16th - 18th centuries

Peter KÓNYA

A RÓMAI NÉMET-MAGYAR KOLLÉGIUM ÉS SZENTELÉSI ANYAKÖNYVE

The Roman German-Hungarian College and its Ordinance Book

TUSOR Péter

HISTORIA ECCLESIASTICA

Časopis pre dejiny cirkví a náboženstiev v Strednej Európe
Journal on the history of Central European churches and religions
Zeitschrift für die Geschichte der Kirchen und der Religionen in Mitteleuropa
Közép-európai egyház- és vallástörténeti folyóirat
Czasopismo Historii Kościoła i Religii w Europie Środkowej

Ročník XIV.

2023

číslo 1

Redakčná rada:

Dr. h. c. prof. PhDr. Peter Kónya, PhD. (*predseda*)

Mons. Dr. h. c. ThDr. Ján Babjak SJ, PhD., Doc. PhDr. Miloslava Bodnárová, CSc., Prof. Dr. Buzogány Dezső, Dr. Czenzthe Miklós, Prof. Dr. Dienes Dénes, Doc. PhDr. Martin Javor, PhD., Mons. Prof. ThDr. Viliam Judák, PhD., PhDr. Eva Kowalská, DrSc., prof. ThDr. Jan Blahoslav Lášek, Prof. RNDr. René Matlovič, PhD., Dr. Pálfi József, Prof. Dr. Papp Klára, PhD., doc. Mgr. Annamária Kónyová, PhD., Prof. ThDr. Peter Šturák, PhD., Univ. Prof. Dr. Dr.h.c. Dr. Karl Schwarz, Prof. Dr. Waclaw Wierzbieniec, doc. Dr. Püski Levente, doc. Dr. Władysław Tabasz, Prof. Dr. Lukács Olga, PhD., Doc. Dr. Ugrai János, doc. ThDr. Attila Lévai, PhD.

Redakcia:

doc. PhDr. Martin Javor, PhD. (hlavný redaktor)

doc. PhDr. Jaroslav Coranič, PhD.; doc. Mgr. Annamária Kónyová, PhD.

doc. PaedDr. Patrik Derfiňák, PhD.; doc. Mgr. Monika Bizoňová, PhD.; Marek Sedlák

Preklad rezumé:

Ústav jazykových kompetencií CCKV PU a autori

Jazyková úprava:

Mgr. Lucia Šteflová, PhD.; Mgr. Klaudia Sokolová

Vydáva:

Centrum excelentnosti sociohistorického a kultúrohistorického výskumu

Prešovskej univerzity v Prešove vo Vydavateľstve Prešovskej univerzity

17. novembra 15, 080 01 Prešov, IČO 17 070 775

Dátum vydania:

september 2023

Tlač:

Centrum excelentnosti sociohistorického a kultúrohistorického výskumu

Evid. číslo: EV 4273/11

ISSN 1338-4341

Táto publikácia vznikla vďaka podpore v rámci operačného programu Výskum a vývoj, pre projekt: Centrum excelentnosti sociohistorického a kultúrohistorického výskumu, kód projektu ITMS:26220120057, spolufinancovaný zo zdrojov Európskeho fondu regionálneho rozvoja

Časopis je registrovaný v textovej databáze ADT (Arcanum Digitális Tudománytár)

Časopis je registrovaný v databáze ERIH plus (European reference index for the humanities and social sciences)

Časopis je registrovaný v databáze EBSCO

Časopis je registrovaný v databáze SCOPUS

Obsah – Content – Inhalt – Tartalom – Spis treści

Štúdie – Articles – Studien – Tanulmányok – Artykuły	3
SPIŠSKÝ PREPOŠT JÁN A VÝZNAM JEHO TESTAMENTU Z ROKU 1348.....	3
<i>John, Provost of Spiš Chapter, and the Consequences of his Last Will of 1348</i> Jaroslav NEMES – Marek ĎURČO	
STREDOVEKÝ KOSTOL SV. ULRICHA V TRNAVE V HISTORICKÝCH SÚVISLOSTIACH.....	18
<i>The medieval church of St. Ulrich in Trnava in historical context</i> Vladimír RÁBIK	
PÁLOS KOLOSTOROK UNG- ÉS BEREG VÁRMEGYE TERÜLETÉN A XIV – XVII SZÁZADBAN	27
<i>Paul's monasteries in Ung and Bereg counties in the 14th – 17th centuries</i> FERKÓ Okszána	
KONFESIONÁLNE POMERY V SABINOVE V 16. – 18. STOROČÍ.....	45
<i>Confessional conditions in Sabinov in the 16th - 18th centuries</i> Peter KÓNYA	
PROTESTÁNS LITURGIAI KAPCSOLATOK A 17. SZÁZADI ERDÉLY ÉS FELVIDÉK KÖZÖTT	71
<i>Protestant liturgical contacts between Transylvania and Upper Hungary in 17th Century</i> KURTA József Tibor	
A RÓMAI NÉMET–MAGYAR KOLLÉGIUM ÉS SZENTELÉSI ANYAKÖNYVE	82
<i>The Roman German-Hungarian College and its Ordinance Book</i> TUSOR Péter	
ČORBOVA KRONIKA – SVEDECTVO O CHOLEROVEJ EPIDÉMII Z ROKU 1831 Z HISTORICKÉHO A JAZYKOVÉHO HĽADISKA.....	103
<i>Čorba's chronicle – testimony of cholera the epidemic of 1831 from a historical and language point of view</i> Peter KARPINSKÝ – Lucia ŠTEFLOVÁ	
AZ EGYHÁZI KÖZÖSSÉGEK ÉS SZEMÉLYEK TEVÉKENYSÉGE MAGYARORSZÁGON AZ 1831-ES KOLERAJÁRVÁNY IDEJÉN	121
<i>Activities of church communities and persons in Hungary during the 1831 cholera epidemic</i> CSATÁRY György – DANCS György	
A MUNKÁCSI GÖRÖGKATOLIKUS EGYHÁZMEGYE NEMZETISÉGPOLITIKAI KONCEPCIÓJA (1849. ŐSZ – 1850. TAVASZ)	133
<i>National Political Conception of the Greek Catholic Eparchy of Mukachevo (Autumn 1849 – Spring 1850)</i> MOLNÁR Ferenc	
EUDOVÁ RELIGIOZITA AKO KULTÚROTVORNÝ, IDENTIFIKAČNÝ A REVITALIZAČNÝ NÁSTROJ V PROSTREDÍ ZAHRANIČNÝCH SLOVÁKOV	150
<i>Folk Religiosity as a Culture-creating, Identifying and Revitalizing Instrument in the Environment of Slovaks Abroad</i> Ladislav LENOVSÝ – Katarína SLOBODOVÁ NOVÁKOVÁ	
ANGAŽOVANIE KANONIKA ANDREJA CVINČEKA PRI ZAKLADANÍ KATOLÍCKEJ STRANY V ROKU 1946	168
<i>Involvement of canonist Andrej Cvinček in founding the Catholic party in 1946</i> Peter OLEXÁK	

Archív – Archives – Archiv – Levéltár – Archivum	179
TEOLOGICKÉ DŮRAZY ZÁKAZU PŘIJÍMAT ÚPLATEK V KONTEXTU TANACHU A RABÍNSKÉ TRADICE	179
<i>Theological implications of the prohibition of accepting bribes in the context of Tanakh and Rabbinic tradition</i> <i>Marie ROUBALOVÁ – Lubomír HLAD – Marian ŠURÁB – Patrik MATURKANIČ – Roman KRÁLIK</i>	
CYRILOMETODSKÁ MISIA VO VZŤAHU K ÚZEMIU PANÓNIE. NEHMOTNÉ A HMOTNÉ INDÍCIE.....	201
<i>Cyrl-Methodian Mission concerning the area of Pannonia. Intangible and tangible evidence</i> <i>Andrej BOTEK</i>	
SYMBOLY JUBILEJNÉHO ROKA AKO POZÝVAJÚCE ZNAMENIA KU KOMPLEXNÉMU ROZVOJU ČLOVEKA POSTMODERNEJ DOBY HISTORICKO-TEOLOGICKÁ KERYGMATICKÁ ŠTÚDIA.....	218
<i>Symbols of the jubilee year as inviting signs to the complex development of man in the postmodern age. A historical-theological kerygmatic study</i> <i>Viliam JUDÁK – Lubomír HLAD – Anton ĎATELINKA – Viliam ZEMANČÍK</i>	
GENÉZA A HISTORICKO-SPOLOČENSKÉ SÚVISLOSTI TRANSFORMÁCIE ZÁPADNEJ CIVILIZÁCIE V 20. STOROČÍ V DIELE PITRIMA SOROKINA.....	235
<i>Genesis and historical-social contexts of the transformation of western civilization in the 20th century in the works of Pitrim Sorokin</i> <i>Kamil KARDIS – Krzysztof REJMAN – Blaise HAMENI</i>	
Recenzie, anotácie – Review – Kritik – Könyvszemle – Reconzje i omówienia.....	251
Kronika – Chronicle – Chronic – Krónika –Kronika.....	314

A MUNKÁCSI GÖRÖGKATOLIKUS EGYHÁZMEGYE NEMZETISÉGPOLITIKAI KONCEPCIÓJA (1849. ŐSZ – 1850. TAVASZ)¹

MOLNÁR Ferenc²

National Political Conception of the Greek Catholic Eparchy of Mukachevo (Autumn 1849 – Spring 1850)

The Hungarian Revolution and War of Independence of 1848–49 had intense influence on the Greek Catholic Eparchy of Mukachevo. Bishop Bazil Popovych and his consistory supported the first Hungarian Government led by Count Lajos Batthyány. This fact was of considerable importance because the eparchy situated in Northeastern Hungary exercised jurisdiction over numerous Rusyn, Romanian and Hungarian population. In 1848–49, it functioned as a hinterland of the Hungarian independence movements. The defeat of the Hungarian War of Independence in 1849, and in particular the counterrevolutionary events that followed provided an opportunity for a Rusyn political leader, Adolf Dobriansky to present to the Viennese government and to the Emperor Franz Joseph I the cultural and national claims of Rusyns of Hungary. In October 1849, Dobriansky was appointed civilian referent for the Uzhhorod Civil District, which included the counties of Ung, Bereg, Ugocsa, and Máramaros. Dobriansky's initial success also activated the Greek Catholic clergy. Although Bishop Popovych remained under house arrest until October 1850, his eparchial vicar, Ioann Churhovych and the bishop of the Eparchy of Prešov, Iosyf Gaganets were willing to cooperate with the referent. The cooperation manifested itself on several levels: Dobriansky employed Greek Catholics in the local administration, and also advocated for the equality of the Rusyn language and nation. The first official announcements and decrees published in Uzhhorod by Dobriansky appeared in both Rusyn and Hungarian languages. Rusyn was introduced into schools, and trilingual public signs were posted, which included Rusyn alongside Hungarian and German. Although the Uzhhorod District was to last only a few months, from October 1849 to March 1850, it drew the Greek Catholic clergy's attention to the significance of political and cultural issues.

Keywords: Bishop Bazil Popovych, Greek Catholic Diocese of Mukachevo, Northeastern Hungary, Adolf Dobriansky, Uzhhorod District.

Az 1848–49. évi magyar forradalom és szabadságharc idején a hét északkelet-magyarországi vármegye és a Hajdú-kerület területét magába foglaló Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye egyedülálló szerepet töltött be a joghatósága alá tartozó ruszin, magyar és román ajkú népesség által lakott hátország biztosításában. A ruszin dominanciájú egyházmegye élén 1838-tól az a Popovics Bazil állt,

¹ A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-4 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

² Dr. Molnár Ferenc PhD. Docens, tanszékvezető-helyettes, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék; posztdoktor kutató, Eötvös Loránd Tudományegyetem. molnar.ferenc@kmf.org.ua.

aki 16 éves egyházigazgatási tapasztalatokat szerzett az eperjesi püspökségben. A püspök és klérusa a kezdetektől igyekezett együttműködni a márciusi forradalomból kinőtt magyar hatalommal. Az ungvári szentszék 1848. márciusán körlevelek formájában szólította fel a papságot és a híveket a forradalmi kormány támogatására, a közbiztonság és a rend fenntartására.³

Fontos megjegyezni, hogy Popovics helyzetét meghatározta a magyar hatóságok 1849. augusztusáig tartó ungvári jelenléte. Ebben a helyzetben a magyar hatalommal való együttműködés volt az egyetlen reális lehetőség. A püspök kerülni kívánta az udvarral való nyílt konfrontációt, ezért 1848. március közepén elutasította a Pozsonyból Bécsbe menesztett országgyűlési küldöttségben való részvételt. Szeptember 17-én pedig otthagyta Pestet, s többé nem vett részt a felsőházi munkában. Valójában egy olyan püspök képe rajzolódik ki előttünk, aki minden körülmények között saját egyházmegyéje érdekeit képviselte.⁴

Popovics püspök 1849. augusztus 8-án az orosz csapatok közeledése miatt kénytelen volt elhagyni ungvári székhelyét, viszont mielőtt ezt megtette volna, helyettesére, Csurgovics János nagyprépostra bízta az egyházmegye vezetését.⁵A főpásztor saját bevallása szerint 1849. szeptember 5-én tért vissza Ungvárra.⁶E hónap 16-án értesült arról, hogy az osztrák hatóságok felfüggesztették püspöki jogkörét, s igazoló eljárást indítottak ellene. A döntést a püspök nem tartotta jogszerűnek, de tudomásul vette. Ezt követően Popovics több mint egy évre házi őrizetbe került.⁷I. Ferenc József császár 1850. szeptember 7-én rendeletet adott ki az ellene folytatott eljárás megszüntetéséről és a püspöki székébe való „visszahelyezéséről”.⁸

A „nemzeti egyenjogúsítás” és a Munkácsi Egyházmegye

A világosi fegyverletételt követően az osztrák kormányzat hivatalos programját az 1849. március 4-i olmützi alkotmány tartalmazta. Ez magába foglalta mind a nemzeti, mind pedig a felekezeti egyenjogúság elvét.⁹ A Habsburg-udvar az egyházpolitikán keresztül is igyekezett a nemzetiségi mozgalmak egyes követelé-

³ Vö. MOLNÁR, F. *A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye története 1848–1849-ben*: PhD disszertáció. Budapest: ELTE, 2018, pp. 65–118.

⁴ Popovics munkácsi püspök védfellelete az ellene felhozott vádakra, Ungvár, 1849. október 18. Esztergomi Prímási Levéltár. *Scitovszky János hercegprímás iratai 1849–1866*. 1330. csomó. (Továbbiakban: EPL, 1330. cs.); *Kossuth Hírlapja*. 1848. szeptember 10. 1. évfolyam. 62. sz. p. 283.

⁵ Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL), a *Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye iratai* (F. 151.): KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, f. 100.

⁶ EPL, 1330. cs.

⁷ KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 3, f. 141–142.; F. 151, op. 10, od. zb. 2, f. 105.

⁸ Vö. Az osztrák minisztertanács jegyzőkönyve: Die Protokolle des österreichischen Ministerrates 1848–1867. Nr. 378 Ministerrat, Wien, 7. August 1850. MRZ. 3262 – KZ. 2602.; ZAKAR, P. Katolikus papok és protestáns lelkészek a kassai cs. kir. hadbíróóság előtt 1849–1854. In *Hadtörténelmi Közlemények*. ISSN 0017-6540, 2019, 132. évf., 1. sz., pp. 181.; Uő. Lelkészre kiszabott halálos ítéletek a pesti cs. kir. hadbíróóságon. In *Hadtörténelmi Közlemények*. ISSN 0017-6540, 2020, 133. évf. 4. sz., p. 931.

⁹ A nemzeti egyenjogúsítás [Gleichberechtigung] itt kimondott elve 1848. novemberétől 1851. augusztusáig – az olmützi alkotmány felfüggesztéséig – „a hivatalos birodalmi kormányzat legitímációs elveinek egyikeként szerepelt”. Vö. *Magyarország története a 19. században*. Szöveggyűjtemény. Szerk. Pajkossy Gábor. Budapest: Osiris Kiadó, 2006, p. 313.

seit teljesíteni, de 1849 nyarától már egyre erősödő igénnyel törekedett érvényesíteni a korlátozás politikáját. Az általunk vizsgált időszakban „a nemzeti egyenjogúság” elve igen erőteljes része volt az abszolutizmus kormányzati legitimációs politikájának.¹⁰

A Munkácsi Egyházmegye 1849 őszén egy olyan helyzetben találta magát, amely bizonyos lehetőségeket kínált a nemzetiségi nyelvhasználat és kulturális jogok gyakorlása terén. A püspökséget ideiglenesen irányító Csurgovics nagyrépost fogékonynak mutatkozott a nemzetiségi jogok érvényesítésére.

Az új berendezkedés egyik első megnyilvánulásaként említhető az ungi tisztviselők 1849. szeptember 17-én megtartott gyűlése, ahol Piller Gedeon megyei vezető elnökölt. Az eseményen felolvasták SzirmaySándor kassai kerületi főispán nyelvhasználatot szabályozó levelét, amelyben elrendelte, hogy „minden nyelvbeli kényszerítés valamint Egyházban, úgy iskolában eltávolíttassék, s a nyelvnek egyenjogúsítása gyakorlatilag létesíttessék.”¹¹ Az ülésen továbbá azt a határozatot hozták, hogy a szolgabírók kötelesek a hirdetményeket az Ung megyében „divatozó” összes nyelven, azaz ruszinul, magyarul és szlovákul közzétenni.¹²

Az események alakulása szempontjából lényeges kiemelni az ungvári szentszék 1849. szeptember 18-án tartott ülését. A főpapi testület a császári-királyi hatóságok vizsgálata nyomán felfüggesztette püspöki teendői alól Popovics Bazilt. A Csurgovics nagyrépost irányításával ülésező szentszék hálaadó liturgiát (Te Deum) rendelt el I. Ferenc József császár uralkodásáért. Emellett reményét fejezte ki, hogy az uralkodó elősegíti a ruszin és a román nyelvi-nemzetiségi jogok életbe léptetését.¹³ Csurgovics nagyrépost a nemzetiségi kérdés tekintetében készenk mutatkozott együttműködni az osztrák kormánnyal. Ebben számíthatott Adolf Dobránszky ruszin vezetőre és Gaganecz József eperjesi görögkatolikus püspökre.

Dobránszky a Zemplén vármegyei Rudlyón (Ārcfalva, szlovákul: Rudlov) született görögkatolikus papi családban. A bányamérnök végzettségű ruszin aktivista jó kapcsolatokat épített ki a szlovák és a cseh nemzeti vezetőkkel. Eleinte támogatta az 1848-as magyar forradalmat, de csakhamar szembefordult vele. A galíciai és kárpátaljai ruszin lakosságot egy tartományban szeretne egyesíteni, ezért Bécs szolgálatába állt. 1849 nyarán császári-királyi kormánybiztosként működött a Habsburgok segítségére siető cári hadsereg mellett.¹⁴

¹⁰ DEÁK, Á. „Nemzeti egyenjogúsítás”. *Kormányzati nemzetiségpolitika Magyarországon, 1849–1860*. Budapest : Osiris Kiadó, 2000, p. 8.

¹¹ PERÉNYI, J. *A ruszinok történetének vázlata 1800–1918* :kandidátusi értekezés. Budapest : MTA, 1954, pp. 144–145.

¹² TÓTH, B. Az 1849-es ideiglenes közigazgatási szabályzat és hatása Magyarországon. In *Eckhart Ferenc emlékkönyv*. Mezey Barna. Budapest : Gondolat, 2004, pp. 604–605.

¹³ KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2. f. 106.

¹⁴ ДОБОШ, С.А.Адольф Иванович Добрянский: очерк жизни и деятельности. Пряшев : Дукельская типография, 1956. с. 42., 52; SASHEGYI, O. *Ungarnspolitische Verwaltung in der Ára Bach 1849–1860*.Graz : Institut für Geschichte der Universität Graz, 1979, s. 32–34.; MAGOCSI, P. R. *The Shaping of a National IdentitySubcarpathianRus; 1848–1948*. Cambridge, Mass. – London : Harvard University Press, 1978, pp. 42–47; МАЙОР, Р. І.Національна програма А. Добрянського на Слов'янському з'їзді у Празі 1848 р. й прагнення українців об'єднати Закарпаття і Галичину в окремий «Руський коронний край». In *Русин*. ISSN 1857-2685, 2013, vol. 32, № 2. pp. 72–83.

A magyar szabadságharc leverését követően a bécsi kormányzatnak nagy szüksége volt a görögkatolikus vallású ruszinokra. E célból kérték fel Gaganecz eperjesi püspököt, hogy szerkesszen memorandumot a ruszin nép kívánságaiból.¹⁵ Más vélemények szerint a magyarországi ruszinok emlékiratának ötlete Adolf Dobránszkytól származik.¹⁶

A ruszin memorandumot egy hattagú küldöttség vitte el a császárvárosba, melynek tagjai: Adolf Dobránszky, és testvére, Viktor Dobránszky eperjesi püspöki titkár, Janiczki Sándor makói, Soltész József görögkatolikus pap, valamint Alexovics Vince és Viszanik Mihály, Bécsben élő ruszin orvostudósok.¹⁷

Az 1849 őszén megszületett ruszin memorandum figyelembe vette az olmtüzi alkotmányban megfogalmazott elveket, így viszonylag mérsékelt követeléseket tartalmazott. Az északkelet-magyarországi és a galíciai ruszin területek egyesítése helyett immár azt kérték, hogy azokon a vidékeken, ahol többen legalább 15 ezer főnyi ruszin lakosság él, szervezzenek ruszin közigazgatási kerületeket. A memorandum széleskörű ruszin nyelvhasználat biztosítását követelte az oktatásban. Egy ruszin értelmiségi réteg létrehozása érdekében síkra szállt a ruszin tannyelvű gimnáziumok és egy ungvári akadémia felállítása mellett. Ugyanakkor igényt támasztott ruszin tisztviselők kinevezésére a létrehozandó nemzetiségi kerületekben. Az óhajok között szerepelt egy bécsi ruszin újság megjelentetése és a cirill betűs nyomtatás korlátozás nélküli engedélyeztetése.¹⁸

A Dobránszky vezette delegáció október 14-én adta át memorandumát Karl Geringernek, aki a magyarországi polgári ügyek teljhatalmú biztosa volt. Geringer válaszában kiemelte, hogy a kérések egy részét már megoldotta az olmtüzi alkotmány, a többi megvalósítására felajánlotta közreműködését. A ruszin küldöttség több osztrák miniszternek, majd október 19-én I. Ferenc József császárnak is előadta a ruszin nép kívánságait. Bécs azonban nem sok konkrétummal kecsegtette a delegációt. A legfontosabb eredmény talán Adolf Dobránszkynek az Ungvári Kerület referensévé való kinevezése volt.¹⁹

¹⁵ FAZEKAS, CS. Gaganecz József eperjesi görög katolikus püspök 1849-ben. In *Levéltári Közlemények*. ISSN 0024-1512, 2001, 72. évf. 1–2. sz., p. 138.

¹⁶ ДОБОШ, С. Адольф Иванович Добрянский, 43.

¹⁷ РУСИНКО, М. Історія Висланства Русинів Угорських у Відні 1849 р. In *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*. 1972. Vol. 6, № 1., p. 67.; HODINKA, A. Adatok a ruszinok 1848–49. évi történetéhez. In *Hodinka Antal válogatott kéziratai*. Udvari István. Nyiregyháza : Vasvári Pál Társaság, 1992, pp. 32–33.; BOTLIK, J. *Hármas kereszt alatt. Görög katolikusok Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig (1646–1997)*. Budapest : Hatodik Síp Alapítvány – Új Mandátum Könyvkiadó, 1997, pp. 75–76.; МАЙОР, Р. І. Діяльність закарпатської делегації у Відні 1849 р. й утворення «Руського округу». In *Науковий праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка: Історичні науки. Кам'янець-Подільський: Аксіома*, 2011. Т. 21., p. 220.

¹⁸ PERÉNYI, J. *A ruszinok történetének vázlata*, pp. 164–165.; ŽEGUC, I. *Die nationalpolitischen Bestrebungen der Karpatho-Ruthenen 1848–1914*. Wiesbaden : Otto Harrassowitz, 1965, s. 45.; РУСИНКО, М. Історія Висланства Русинів р. 70–71.; BOTLIK, J. A rutén (ruszin) értelmiségi önkormányzati törekvései, 1848–1918. In *Az „Ezeréves ruszin-magyar együttélés a történelem tükrében” című konferencia szerkesztett előadásai, leadott tanulmányai 2004. március 19–20*. Donáth Lehel–Medvigy Endre–Molnárfi Tibor–Zelles László. Budapest : Belváros-Lipótváros Ruszin Kisebbségi Önkormányzat, 2005, pp. 60–61.

¹⁹ HARAКСIM, L. *K sociálnym a kultúrnyim dejinám Ukrajincov na Slovensku do roku 1867*. 1. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1961, p. 153–157; РУСИНКО, М. Історія

A Kassai Katonai Kerület területén létrehozott Ungvári Polgári Kerület négy északkelet-magyarországi megyét foglalt magába: Ungot, Bereget, Ugocsát és Máramarost. Az északkelet-magyarországi közigazgatási egység élén Vилец Ignác császári-királyi főispán állt, aki október 26-i eskütételét követően indult el Ungvárra. Vилец mellett fontos szerepet töltött be a főbiztossági hivatal előadója és irodaigazgatója, Adolf Dobránszky is.²⁰

Dobránszky úgy vélte, hogy az Ungvári Kerület bázisán véghezviheti a ruszin önrendelkezésre vonatkozó programját. Ez a törekvés csakhamar nyilvánvalóvá vált a ruszin lakosság és a görögkatolikus papság számára is. Erről tanúskodik az is, hogy amikor Ungváron Gaganecz püspök november 22-i levele révén értesülnek a ruszin delegáció bécsi útjáról, a szentszék elhatározta: az eperjesi püspökséggel együtt fognak dolgozni azért, hogy „*az Ausztriai sas szárnyainak védelme alatt, az orosz [értsd: ruszin] nyelv, nemzetiség és irodalom a Gácsországi oroszok példájaként,²¹ teljes fényre, s virágra hozassék.*”²²

Nem sokkal később Dobránszky is levelet küldött a Munkácsi Egyházmegye szentszékének. Az ungvári referens ismertette a főpapsággal Geringer polgári biztos ruszin memorandumra adott válaszát, amelyben az olmtüzi alkotmány nyújtotta jogokra hivatkozik.²³ Ennek nyomán november 30-án határozat született, hogy a püspökség körlevélben fogja tájékoztatni a papságot és a híveket a ruszin küldöttség bécsi útjáról és az osztrák kormány álláspontjáról. Talán ettől is lényegesebb, hogy az ungvári szentszék ekkor rendelte el a ruszin és román nyelv használatát a magán és hivatalos levelezésben, valamint az anyakönyvezésben. Az utasítás 1850. január 1-jén lépett életbe.²⁴

Dobránszkyhoz hasonlóan a görögkatolikus főpapság is reménykedett a ruszin közigazgatási kerületek létrehozásában. A november 17-i szentszéki ülés, ahol a klérus számára elrendelték az egyházközségeikben élő ruszin és román hívek összeírását, illetve e két nyelv hatékonyabb tanítását, abban bízott, hogy „*az ország is kerületekre akként elosztatni terveztetik, hogy mennyire csak lehet, egy kerületben csak egy fajú nép foglaltassék.*”²⁵ A fenti körlevélből megtudhatjuk, hogy a főpapság komolyan bízott az olmtüzi alkotmány nemzetiségi egyenjogúságot hirdető elveiben. Ungváron nem sejtették, hogy Bécsben már 1849 nyarán döntöttek a nemzetiségi törekvések háttérbe szorításáról.²⁶

Ilyen előzmények után a Munkácsi Egyházmegye szentszéke 1849. december 29-én arról határozott, hogy három ügyben fogja kérni Vилец kerületi főispán

Висланства Русинів р. 72–84; MAGOCSI, P. R. *The Shaping of a National Identity* pp. 46–47; МАЙОР, Р.І. Діяльність закарпатської делегації, pp. 221–222.

²⁰ ДОВОШ, С. Адольф Иванович Добрянский, р. 49; MAGOCSI, P. R. *The Shaping of a National Identity* p. 47; SASHEGYI, O. *Ungarnpolitische Verwaltung*, p. 32–34.

²¹ A Osztrák Császársághoz tartozó Galiciában Bécs a lengyel nemzeti mozgalmak gyengítése céljából támogatta az ottani ruszin nemzetiségi törekvéseket.

²² Gaganecz levele 1849. november 22-én érkezett Ungvárra. Vö. KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, f. 149–150.

²³ KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, f. 152.

²⁴ Uo.

²⁵ KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, f. 145–146.

²⁶ DEÁK, Á. „Nemzeti egyenjogúsítás”, pp. 53–58.

segítségét. Indítványukat arra alapozták, hogy az Ungvári Kerület lakosságának többségét a ruszinok teszik ki, ezért a közigazgatási egységet a helyiek már „Orosz Kerületként” [azaz Ruszin Kerületként – M. F.] emlegetik. A főpapi testület szerint ez indokolja, hogy a négy megyét magába foglaló kerületben nemcsak a ruszin nyelvet beszélő, hanem ruszin nemzetiségű tisztviselőket nevezzenek ki. Második kérelmük az volt, hogy a közigazgatási egység területén a hirdetőanyagokat ruszin nyelven közöljék. Végül szorgalmazták, hogy a görögkatolikus egyházi ünnepeket a római katolikusokéval együtt nyilvánítsák munkaszüneti nappá. Az indítványt az év utolsó napján egy hattagú küldöttség kézbesítette a kerületi főispánnak. A delegáció tagjai közül három egyházi személy, három pedig ungvári polgár volt. A szentszéki jegyzőkönyv szerint Villecz „szívesen” fogadta a ruszin küldöttséget, és „megígérte, hogy az érintett kérelmet mint igazságot, teljesíteni fogja”.²⁷

A ruszin tisztviselők kinevezésének kérdése

Adolf Dobránszky referensként jelentős befolyással rendelkezett a négy megyére kiterjedő Ungvári Kerületben. Célként fogalmazódott meg a nemzetiségi származású tisztviselők alkalmazása, melynek révén megvalósulhatott volna a nemesi hivatalnoki réteg súlyának háttérbe szorítása. Ezt ruszin tisztviselők kinevezésével kívánták elérni, ami nem volt könnyű feladat. Rövidesen kiderült ugyanis, hogy a hivatalviselésre alkalmas ruszin férfiak száma igen csekély.

1849. november 23-án Csurgovics nagyprépost körlevélben szólította fel pap-ságát, hogy készítse el a közhivatalok betöltésére alkalmas görögkatolikus személyek névsorát. Ennek eredményeként az ungvári káptalan december 29-én beterjesztette Villecz kerületi főispánnak azon tisztségviselésre alkalmas ruszin származásúak névsorát, akik latin, magyar és ruszin nyelven értenek és beszélnek.²⁸ Fontos megemlíteni, hogy Dobránszky különös figyelmet fordított arra, hogy minél több ruszin nemzetiségű ifjút alkalmazzanak a helyi közigazgatásban.²⁹ Ennek szellemében 1850. január 14-én és 18-án jelezte a Munkácsi Egyházmegyének, hogy gondoskodni kíván a ruszin görögkatolikus ifjak közhivatali elhelyezéséről. Ezek az ifjak az elkövetkezendő évek nemzeti mozgalmának vezető szereplőivé váltak. Köztük találjuk: Markos Györgyöt, Homicsko Sándort, Dudinszky Istvánt, Pásztélyi Jánost, Kaminszky Józsefet, Dolinay Pétert, vagy éppen Hrabár Mánót, aki Popovics püspök unokaöccse volt.³⁰ Az esetek többségében olyan ruszin személyeket alkalmaztak, akik görögkatolikus papcsaládok leszármazottai és az ungvári szeminárium diákjai voltak.³¹ Amíg Dobránszky elsősorban ruszin nemzetiségű személyeket kívánt alkalmazni tisztviselőként, addig a Munkácsi Egy-

²⁷ KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, f. 169–171.

²⁸ MAYER, M. Néhány ruszin vonatkozású irat 1849–1850-ból. In *Partes Populorum Minores Alienigenae*. ISSN 1219-5545, 1996, 3. évf. 1. sz., pp. 17–22; MOLNÁR, F. A *Munkácsi Egyházmegye 1848–1849-ben. Tanulmányok és kronológia*. Nyíregyháza : Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, 2014, pp. 166–167., 171.

²⁹ ZAPLETAL, F. A. I. *Dobrujanskij a naše rusíni r. 1849–51*. Praha : Nákladem Vlastním, 1927, s. 43–49.

³⁰ MAYER, M. *Kárpátukrán (ruszin) politikai és társadalmi törekvések 1860–1910*. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1977, pp. 31–32.

³¹ PERÉNYI, J. *A ruszinok történetének vázlata*, p.168.

házmegye vezetése nem szerette volna elidegeníteni magától román, szlovák és magyar híveit, így a püspökség listájában elsősorban a görögkatolikus valláshoz való tartozást volt a fő kritérium. Mivel a ruszin mozgalom fő társadalmi bázisát a klérus adta, ezért Dobránszky kénytelen volt tudomásul venni az egyházmegye szempontjait.³²

A tisztviselők kinevezésének kérdése a sajtót is foglalkoztatta. A félhivatalos kormányzati orgánumnak számító *Magyar Hirlap* cikke derűlátó volt a kérdést illetően, s abban reménykedett, hogy az Ung megyei hivatalok megszerzéséért immár egyenlő eséllyel fog indulni nemes és nem nemes: az „*egyenjogság által nyitott alkalom a nemes vetélkedésre, most elmondhatnók, hogy nem többé privilegiumok okozta ellenségek, hanem egy anyának fiai vagyunk. Ezen idő lehet csak a haladási korszak, mert most a selyemben burkolt úrfi is fog iparkodni, a tudományokban előhaladni, nehogy valamikép egy idegen a hivatalt előle elnyerje. Ne essünk kétségbe, hogy a boldog (?) kortes-világ és visszaélések helyett rend és érdemek méltánylása fog uralkodni.*”³³ Ugyanebben a lapban jelent meg később r– cz. aláírással az a valótlan tudósítás, hogy az ungi tisztikarban egyetlen ruszin származású megyei tisztviselő sem szerepelt.³⁴ A hitelesség kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy nem minden, a hivatalos listákban ruszinnak feltüntetett személy volt ilyen származású. A magyar Mészáros Károly például nagy meglepetésre törvényszéki ülnöki állást kapott annak köszönhetően, hogy görögkatolikus vallása miatt felkerült valamelyik hivatalnoki ajánlólistára: „*túrtek, mivel egyházi szertartásom s vallásomnál fogva – jóllehet egy hangot sem értettem oroszul, – oroszoknak s az ő nyájukhoz tartozónak hittek.*”³⁵

A *Magyar Hirlap* egy másik szerzője szerint elégedetlenséget szült a ruszin tisztségviselők ungi alkalmazása. A véleménycikk elsősorban a *Pester Zeitung* e témában megjelentetett tudósítását vonta kétségbe. A szerzőt gyanakvással töltötte el az a hír, miszerint „*3–4 hó alatt az eddig magyar tanítók és tanulók (az orosz nyelvet különbség nélkül asbukin [ábécéskönyv – M. F.] kezdők) oly nagyszerű előmenetelt tettek volna az orosz nyelvben, s azt oly előszeretettel tanulnák, – mint állítják: leginkább is kétségeljük.*”³⁶

Kilépve témánk kronológiai határából, elmondhatjuk, hogy a ruszin tisztviselők aránya a későbbiek során messze nem felelt meg e nemzetiség számarányának. 1850 őszén az akkorra már egyesített Bereg-Ugocsa megyében például a 48 politikai állásból tízet, az 58 közigazgatási és igazságszolgáltatási állásból pedig csak hetet töltöttek be ruszinok, holott a megye lakosságának mintegy fele volt ruszin nemzetiségű. Térfoglalásukat leginkább az értelmiségi rétegük és a tanult világiak csekély száma akadályozta.³⁷

³² МАЙОР, Р.І. Діяльність закарпатської делегації, p. 225.

³³ *Magyar Hirlap*. 1850. február 12. 2. évfolyam. 76. sz., p. 314.

³⁴ *Magyar Hirlap*. 1850. március 17. 2. évfolyam. 105. sz., p. 441.

³⁵ *Mészáros Károly önéletrajza*. In *Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei* 22. Csorba Csaba. Debrecen : Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok, 1974. 22, p. 61.

³⁶ *Magyar Hirlap*. 1850. március 27. 2. évfolyam. 113. sz. pp. 477–478.

³⁷ PERÉNYI, J. *A ruszinok történetének vázlata*, pp. 167–168.

Nyelvhasználat

A ruszin követelések másik része a ruszin nyelv hivatalos használatra vonatkozott. A kiadott ideiglenes szabályzat szerint az egyes kerületekben a lakosság többségének a nyelve a hivatalos nyelv és a jegyzőkönyveket is azon kell vezetni. Ezenkívül el kell fogadni a másnyelvű beadványokat is és azokat ugyanazon a nyelven kell elintézni.³⁸ Az előírások gyakorlati megvalósítását több dolog hátráltatta.

Villecz és Dobránszky Ungváron szinte azonnal megkezdték a ruszin nyelv használatát. Elfogadták az ezeken írt beadványokat, viszont az ügyek intézése németül történt, bár az iratokon ugyanazt ruszinul is feltüntették. Az Ungvári Kerület levéltárát áttekintve Perényi József az alábbi következtetésre jutott: *„a beadványok túlnyomó többsége német, később magyar, a hivatalos levelezés pedig kizárólagosan német. Ruszin iratok aránylag ritkán érkeznek be, azokat azonban ruszinul válaszolták meg. Az akták két nyelven, németül és ruszinul készültek ilyen esetben, de mindig a német szöveg a hiteles. A ruszin nyelvet kizárólagos nyelvként elismertetni nem sikerült.”*³⁹

Nagy gondot jelentett a hivatalos rendeletek ruszin nyelven való közzététele. Ehhez mindenképpen szükség lett volna egy cirill betűs nyomdára és egy ruszin folyóiratra Ungváron. E célból már korábban is történtek lépések. Az első kísérlet Alekszander Duhnovicshoz fűződik, aki a ruszin mozgalom egyik jeles alakja volt. 1848 októberében az eperjesi görögkatolikus püspökség kanonokaként egy ruszin újság és nyomda alapításának gondolatát vetette fel a Munkácsi Egyházmegye káptalana előtt. Ez idő tájt Ungváron úgy döntöttek, hogy a kérdéssel csak a katonai műveletek elmúltával kívánnak érdemben foglalkozni. Novemberben viszont újra tárgyalás alá vették az ügyet, s megbízták Csurgovics nagyprépostot, hogy tegyen lépéseket Ellinger János ungvári nyomdájának megvétele érdekében. A vállalkozás azonban – valószínűleg a munkácsi püspökség szerény anyagi helyzete és a törvény által előírt magas kaució miatt – sikertelen maradt.⁴⁰

A kezdeményezés a neoabszolutizmus első hónapjaiban került ismét napirendre Ungváron. A közvetlen előzmények egyike az 1849. november 23-án összegyűlt szentszéki ülés volt, ahol Gaganecz eperjesi püspök átíratát tárgyalták meg. Gaganecz a galíciai ruszinság sikere nyomán szorgalmazta a magyarországi testvéreik szellemi megmozdulását. Ungváron felkarolták az eperjesi püspök javaslatát, s határozatot hoztak egy ruszin néplap alapításáról, valamint egy nyomda megvásárlásáról. Az ungvári szentszék ugyanekkor szóbeli felhívást intézett Paulovics Lázár szemináriumhi tanár és káptalani ülnökhöz: készítsen javaslatot egy *„Orosz Néplap”* létrehozására.⁴¹

³⁸ Uo. 169–170.

³⁹ PERÉNYI, J. *A ruszinok történetének vázlata*, p. 170.

⁴⁰ BŐÖR, GY. *A magyarországi ruszin időszaki sajtó a XIX. században*. Kolozsvár : Ferenc József Tudományegyetem Történeti Intézete, 1943, pp. 5–6.

⁴¹ KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, f. 149–150.; F. 151, op. 10, od. zb. 3, f. 190.; F. 151, op. 10, od. zb. 52, f. 1.; СТРИПСЬКИЙ, Я. Початки друкарства на Подкарпатю (A sajtóélet kezdetei Kárpátalján). In Зоря-Найна. 1942, Vol. 2, № 3–4, p. 272.; BŐÖR, GY. *A magyarországi ruszin időszaki sajtó*, p. 6.

Paulovics a néplap tervezetét 1849. december 7-ére készítette el. Munkája első részében arról írt, hogy mindenekelőtt el kell dönteni, hogy az újságot milyen helyesírással és betűkkel jelentetik meg. Bár az írók többsége a cirillikát használta, latin betűvel és idegen nyelven szerkesztett cikkeket is el kell fogadni. Ezeket cirill betűkre kell átírni, illetve le kell fordítani ruszin nyelvre. A néplap foglalkozni kívánt a görögkatolikus egyházzal, a keleti szertartásrenddel, a fegyelmi ügyekkel. A káptalani ülnök hangsúlyozta, hogy az olmtüzi alkotmány fejtegetésével meg kell világítani a köz- és magánélet összefüggéseit. Továbbá olyan dolgozatok közlését is tervezte, amelyek kitértek volna a gazdálkodás, a népoktatás, vagy a házépítés kérdéseire is. Emellett az egyszerű népet érdeklő kül- és belföldi híreknek is teret kívánt biztosítani.⁴²

Paulovics a néplap kiadásához egy cirill betűs nyomdát akart létesíteni. Ha ez nem valósulna meg, akkor budai vagy a galíciai nyomdákhöz kell fordulni. Végül, az anyagi nehézségek meghiúsították elképzeléseit. Pedig a helyi közigazgatás vezetője, Vilecz Ignác is hasonló kezdeményezést indított. A kerületi főispán 1849 decemberében, majd 1850-ben is kérte feletteseit: állítsanak fel egy cirill betűs nyomdát Ungváron. Vilecz helytelennek tartotta, hogy kerületének 320 ezer ruszin lakosa más nyelveken értesüljön a hivatalos rendeletekről. Az osztrák kormányzat költségvetési okokra hivatkozva elutasította a kezdeményezést.⁴³ Így az ungvári cirill betűs nyomda felállítására csak a kiegyezés előtti játszmák időszakában, 1864-ben került sor.⁴⁴ Az ungvári nyomda létrehozását szorgalmazó törekvések sikertelensége a néplap alapítással kapcsolatos terveket is keresztülhúzta. Bécs ebben az ügyben a galíciai ruszinoknak szavazott bizalmat. Lembergben az osztrák kormányzat támogatásával már 1849 júliusától Галицко-русский вестник [*Galíciai-ország Közlöny*] címmel ruszin lap működött. E hivatalos jelleggel felruházott közlönny 1850 februárjától Bécsben jelentették meg. Az új helyszínen deklarálták, hogy a lap a birodalomban élő ruszinok közös orgánusaként fog szolgálni. Ennek megfelelően címét is megváltoztatták: Вестник для русинов встрийской державы [*Közlöny az osztrák állam ruszinjai számára*]. A magyarországi ruszinok csak cikkíróként vettek részt a közös lap működtetésében, szerkesztői feladatokat nem kaptak.⁴⁵

A neoabszolutizmus bevezetésének egyik leglátványosabb intézkedése a többnyelvű utcanévtáblák és feliratok megjelenése volt az Ungvári Kerületben.⁴⁶ Emellett figyelmet érdemelnek a birodalmi törvények és rendeletek fordításai. A ruszinok közül e feladattal a Pesten tartózkodó Ivan Rakovszkyt bízták meg, aki a törvényeket – kodifikált ruszin irodalmi nyelv híján – nagyorosz nyelvre fordította. Rakovszky irányvonalát a ruszin népi nyelven olvasókönyvet szerző Duhno-

⁴² KТÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 52, l. 2–3.; СТРИПСЬКИЙ, Я. Початки друкарства Подкарпатю, pp. 284–286; BŐÖR, GY. *A magyarországi ruszin időszaki sajtó*, pp. 6–7.

⁴³ PERÉNYI, J. *A ruszinok történetének vázlata*, pp. 170–171.

⁴⁴ BOTLIK, J. *Hármas kereszt alatt*, p. 87.

⁴⁵ BŐÖR, GY. *A magyarországi ruszin időszaki sajtó*, pp. 7–13.; MAYER, M. *Kárpátukrán (ruszin)*, p. 16; BOTLIK, J. A rutén (ruszin) értelmiség önkormányzati törekvései, pp. 61–62.

⁴⁶ ДОБОШ, С. Адольф Иванович Добрянский, p. 50; *Encyclopedia of Rusyn history and culture*. Magocsi, Paul Robert – Pop, Ivan. Toronto–Buffalo–London : University of Toronto Press, 2005, p. 436.

vics kanonok is követte. A ruszinok mondott nagy orosz nyelv alkalmazása ellen a görögkatolikus egyház is tiltakozott, amely az egyházi szlávhoz közel álló nyelvet használt. A nagy orosz nyelvre lefordított központi rendeleteket sokszor még a papok sem igen értették meg, ami ahhoz vezetett, hogy az esetek többségében a magyar vagy a német nyelvet használták.⁴⁷ A későbbiek során a cári orosz nyelv az udvar gyanakvását is felkeltette, főleg azután, hogy az 1850-es évek közepén jelentősen megromlanak az osztrák-orosz kapcsolatok.

Mint említettük, 1849. december 29-én a munkácsi püspökség káptalana három és fél oldalas, német nyelven írt beadvánnyal fordult VILLECZ kerületi főispánhoz. Ebben – a ruszin tisztviselők alkalmazása mellett – a ruszin hivatalos nyelv bevezetését kérte az Ungvári Kerületben. A káptalan azonban nem követelte, hogy a ruszint használják a megyefőnökök hivatalának ügykezelésére, mivel nem kívánta a kormánynak nehézséget okozni. Viszont reményét fejté ki az iránt, hogy rövidesen az összes megyei elnök megtanul ruszinnul, s akkor az ő hivatalukba is be lehet vezetni ezt a nyelvet.⁴⁸

Az Ungvári Kerület vezetése a tőle telhető módon igyekezett támogatni a ruszin nyelv használatát. 1849. december 5-én Orosz András Ung megyei alispán például azt kérte VILLECZ kerületi főispántól, hogy a hivatalos nyomtatványokat a megyében élő nemzetiségek nyelvén (ruszin, „szláv” és magyar) biztosítsa. December 21-én DOBRÁNSZKY az Ungvári Kerület részére 1600 ruszin, 500 magyar, 400 román és 100 szlovák nyelvű példányban indítványozta a hivatalos nyomtatványok beszerzését. Egyidejűleg szorgalmazta egy cirill betűs nyomda Ungváron való felállítását is.⁴⁹ 1850. február 1-jén VILLECZ aggodalmát fejezte ki GERINGER országos biztostól azon utasítás miatt, hogy az ügyeket a megyefőnökök és a járásvezetők németül vigyék. VILLECZ szerint ez ellenszenvet ébresztene az osztrák hatóságok iránt.⁵⁰

A helyi magyar közvélemény vegyes érzelmekkel fogadta a ruszin nyelv térnyerését. Voltak, akik elfogadták az ilyen nyelvű feliratok megjelenését és a művelt nemzetiségi hivatalnokok alkalmazását. A törésvonal a ruszin kizárólagos hivatalos nyelvként való használatánál húzódott – ezt az igényt egyértelműen elutasította az Ungvári Kerület magyarsága. Hasonló véleményt fogalmazott meg a kormány félhivatalos lapjának ungvári szerzője, aki –r.–cz. megjelöléssel írta alá tudósítását: *„Mi fog még e szegény megyében történni? Azt a jó isten tudja! – A mi az elsőt, t. i. az utcák neveit illeti, véleményünk szerint azzal még senkinek sem fakasztott be a feje, hogy például a szobranci, gyapjú, serfőző stb. utcák fölött még 'Szobránzkája-, Vónaja-, Pirvovarszkája- stb. ulicsza' iratvák. – Az orosz nyelvnek, megyénkbeni hivatalos nyelvvé leendő emeltetésében, már csak ez által történhető zavarok elkerülése tekintetéből is, nem osztozhatunk. – Ellenben néhány műveltebb egyénekből lett vice-szolgabíró soha sem fogja szúrni szemünket.”*⁵¹

⁴⁷ PERÉNYI, J. *A ruszinok történetének vázlata*, pp. 171–172.

⁴⁸ MAYER, M. Néhány ruszin vonatkozású irat, pp. 17–22.

⁴⁹ Uo. 13–16.

⁵⁰ DEÁK, Á. *„Nemzeti egyenjogúsítás”*, p. 203.

⁵¹ *Magyar Hirlap*. 1850. április 9. 2. évfolyam. 123. sz., p. 523.

Iskolaügy, oktatás

A nyelvkérdéshez szorosan kapcsolódik az oktatás és azt végző intézmények ügye. A ruszin nemzetiségi törekvések egyik meghatározó eleme az anyanyelvi népoktatás, amit az osztrák kormányzat birodalom-szerte igyekezett modernizálni. Geringer országos biztos 1849. november 6-i rendelete szerint az iskolákat „az egyes néptörzsek szükségleteire sajátásaikhoz képest lehetőség tekintetbe véve” kellett újraszervezni.⁵²

Az elemi oktatást az északkelet-magyarországi nemzetiségi területeken a görögkatolikus egyház irányította, és tanítás nyelve a helyi ruszin dialektus és az egyházi szláv volt. Vилецz főispán is érdeklődést mutatott a ruszin elemi oktatás színvonalának emelése iránt. Az Ungvári Kerület vezetője 1849. december 19-én arra utasította a munkácsi püspökséget, hogy „azon helyeken, hol iskola nem létezik, az éneklésnek parancsolja meg, hogy a gyermekeket tulajdon házaikban oktassák, az oktatásra képtelenek pedig hivatalaikból mozdíttassanak el”.⁵³ A szentszék teljes együttműködéséről biztosította Vилецz, és a főispáni rendeletnek megfelelő intézkedéseket hagyott jóvá. A klérus ezen álláspontja nem volt véletlen. Popovics püspök már 1841-től igyekezett gyarapítani a görögkatolikus népiskolák számát. Az 1848-as esperességi összeírások pedig arról tanúskodnak, hogy a püspökség ruszin és román híveinek jelentős része az egyházi katekizmuson kívül más oktatásban nem részesült.⁵⁴ Az iskolaépítés és az oktatási színvonal emelése terén tapasztalt mulasztásokat illetően a Munkácsi Egyházmegye kezében – a dorgáló püspöki leiratokon kívül – nem volt szankcionáló eszköz. A neoabszolutizmus idején azonban a népoktatást már nemcsak az egyházmegye, hanem az állam is ellenőrizte a tanfelügyelőkön keresztül. A megváltozott helyzetre a december 19-i szentszéki határozat is felhívta a papság figyelmét.⁵⁵ A ruszin érdekérvényesítés terén e tekintetben is volt előrelépés, hiszen Viktor Dobránszky eperjesi egyházmegyei titkárt nevezték ki az Ungvári Kerület tanfelügyelőjévé.⁵⁶ E minőségében sikerült elérnie, hogy 1850 elején bevezessék a ruszin oktatási nyelvet az ungvári gimnáziumban. Az intézmény oktatási nyelve eddig a latin volt, a ruszint és magyar csak mint segédnyelvet használták.⁵⁷

Érdekes adaléka a korabeli eseményeknek Vилецz máramarosi látogatása. A főispán 1849. december végén tanügyi értekezletet hívott össze Máramarosszigeten, ahol megjelentek a helyi református líceum és a római katolikus középiskolák tanárai, valamint a városi görögkatolikus klérus képviselői. Vилецz felolvasta

⁵² Vö. DEÁK, Á. „Nemzeti egyenjogúsítás”, p. 251.

⁵³ KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 3, f. 209.

⁵⁴ Vö. KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 1, f. 15., 107., 151.

⁵⁵ A főpapi határozat ide vonatkozó része: „külső és belső akadályokat, bármifélek is legyenek azok, melyek miatt a gyermekek oktatása hiányt szenvedne, azoknak elhárítása véget hivatkozva a velük közlendő Főispáni rendeletekre a járásbeli szolgabúrónak, vagy szükség esetében a Megyei Elnöknek jelentsék fel; tudtul adatván a papságnak az is, hogy ezen rendeletnek teljesítésére, valamint az egyházmegyei ügy a polgári hatóság is különösen figyel”. KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2, f. 161–162.

⁵⁶ ŽEGUC, I. *Die nationalpolitischen Bestrebungen*, p. 49–50.

⁵⁷ DEÁK, Á. „Nemzeti egyenjogúsítás”, p. 265.

az iskolák ügyében megfogalmazott 29. számú rendeletét. Ebben felszólította az oktatási intézmények vezetőit, hogy válaszoljanak az alábbi kérdésekre:

1. Léteznek-e a településeken népiskolák a lányok és a fiúk számára?
2. A jelenlegi népiskoláknak kik a tulajdonosai?
3. Mit tanítanak ezekben a népiskolákban? Milyen a szellemiségük? Császárhűek-e?
4. Milyen a tanárok képzettsége? Császárhűek-e?
5. Milyen forrásokból fizetik a tanárokat? Tud-e biztosítani számukra az adott község szántót és kaszálót?
6. Hogyan lehetne emelni a tanítók fizetésén úgy, hogy a kincstári forrásokat nem veszik igénybe? Milyen forrásokból lehetne a jövőben felállított iskolák tanítóit fizetni? Tudnának-e a községek földet biztosítani a tanároknak?

A gyűlésen kiderült, hogy Máramaros 89.000 ruszin és 56.000 román népességének mindössze egy-két rendezett iskolája van, míg a 15.000 fős magyarság nem szenved hiányt e tekintetben. Ugyanitt a református líceum és római katolikus középiskolák vezetői elzárkóztak a nemzetiségi nyelvek tannyelvként való bevezetése elől. Azzal érveltek, hogy tanulók mind magyarok.⁵⁸

A neoabszolutizmus időszaka alatt a magyar-ruszin nemzetiségi ellentétek a leginkább az ungvári gimnáziummal kapcsolatban ütköztek ki, amely több megye egyetlen középiskolája volt. Ebben döntő szerepe volt Viktor Dobránszkyknak, aki tanfelügyelőként az intézményt ruszin tannyelvűvé szerette volna alakítani. Mivel a tanulók döntő többsége magyar anyanyelvű volt, a törekvés nagy felháborodást keltett. Először Ung és a szomszédos megyék magyar közvéleménye fejezte ki nemtetszését, majd miután a témát a hírlapok is megszelleztették, a felháborodás az egész országra kiterjedt. Ennek egyik jele az a vélemény is, amely szerint a római katolikus egyház által alapított gimnázium ruszinosítása ahhoz vezetett, hogy a magyar szülők egy része kivette onnan gyerekeit. A szerző szerint ez a Dobránszky-testvérek által képviselt irányvonal az ungi 35.000 fős törzsgyökeres magyarságot el fogja söpörni.⁵⁹ Ugyanebben a lapban Δ aláírással jelent meg egy beszámoló, amely a gimnázium azon időszakáról ír, amikor már sor került az Ungvári Kerület 1850. márciusi felszámolására. Eszerint az Ungvárra látogató Johann Bordolo altábornagy, aki a Kassai Kerület katonai parancsnoka volt, a ruszin nyelv használatának korlátozásáról intézkedett.⁶⁰

A fenti beszámolót tételesen cáfolta Ungifi *Fölvilágosítás* című írása. A szerző szerint szó sincs arról, hogy Bordolo altábornagy betiltotta volna a ruszin nyelvet az ungvári gimnáziumban, mivel ezt nem VILLECZ kerületi főispán rendeletére, hanem Geringer országos biztos utasítása nyomán vezették be. VILLECZ tehát csak parancsot teljesített. Bordolo altábornagy pedig meg sem látogathatta az előző cikkben megjelölt csütörtöki napon a gimnáziumot, mivel aznap nem volt tanítás. Ungifi állítása szerint az sem felel meg a valóságnak, hogy a ruszin ábécés-

⁵⁸ *Magyar Hirlap*. 1850. március 13. 2. évfolyam. 101. sz. p. 426.

⁵⁹ *Magyar Hirlap*. 1850. március 27. 2. évfolyam. 113. sz., pp. 447–448.

⁶⁰ *Magyar Hirlap*. 1850. március 31. 2. évfolyam. 117. sz., p. 494.

könyvet eltávolították volna az ungvári intézményből: „*az aszbuki még mostanáig is változatlanul ott maradt a gymnasiumban, és ott is leend addig, míg fensőbb eltöltő parancs nem érkezend. Az állítólagos kényszer felől, úgy hisszük, senkinek sem lesz oka panaszkodni.*”⁶¹

A későbbiek során a ruszinok – mint például Gaganecz eperjesi püspök is – azt hangoztatták, hogy értelmiségük kinevelése szempontjából nekik is szükségük van egy magasabb szintű képzés megszervezésére. Azt remélték, hogy az ungvári gimnáziumból kikerülő értelmiségiek hozzá fognak járulni a ruszin nép műveltségi színvonalának emeléséhez. Gaganecz szerint ezen intézmény ruszin nyelvűvé válása előfeltétele a képzett hivatalnokaik alkalmazásának, nemzetiségi irodalmuk fejlesztésének.⁶²

Az „ungvári katasztrófa”

A *Magyar Hirlap*ban egy 1850. március 31-én – Δ szignóval – megjelent cikk Adolf Dobránszky és Vилец Ignác felmentéséről tudósított. A szerző azt állította, hogy erre március 20–22. között került sor, amikor Ungvárra látogatott a Kassai Katonai Kerület két vezetője, Swieczny Frigyes kerületi miniszteri biztos és Johann Bordolo altábornagy, kerületi katonai parancsnok. A tudósító elsősorban Dobránszky eltávolításának örült, mivel reményei szerint ezzel a kerületi előadó által terjesztett „*ruthenismus*” is alább fog hagyni. A szerző a ruszin vezetővel kapcsolatban megemlíti, hogy jó kapcsolatokat ápolt a cári hatalommal, illetve sejtelmes utalást tett esetleges „*pánszláv*” érzelmeire: „*Jól értesültek állítják, miszerint a kormány itt bizonyos propaganda nyomaira akadt legyen. Mi ezt legfőlebb – csak sejtethjük.*” Vилец március 25-én távozott Ungvárról; innen Bécs felé vette az irányt.⁶³

Egy későbbi híradás az Ungvári Kerület megszűnését követő bizonytalanságot rögzítette: „*Főispánunk többé nincs, a főispáni iroda Kassára vitetett (?) onnan fognak ügyeink adminisztráltatni.*”⁶⁴ E sejtés nem sokkal később beigazolódtott, hiszen az egykori Ungvári Kerület négy megyéje immár közvetlenül Kassa irányítása alá került. Ide helyezték át Adolf és Viktor Dobránszkyt is,⁶⁵ akik Swieczny alkalmazásába kerültek. Adolf tanácsosi, Viktor tanári állást kapott. Egy tudósítás szerint viszont a Dobránszky-testvérek Kassára érkezésükkel egyelőre „*Ung ügyeibe [...] befolyani nem szűntek meg.*”⁶⁶

A fenti hírlapi beszámolók több ponton ellentmondanak annak, amit a szakirodalomban olvashatunk. Az első ilyen eltérés az Ungvári Kerület megszünteté-

⁶¹ Vö. Ungfői Fővilágosítás című háromrészes írása: *Magyar Hirlap*. 1850. április 20–21. és 23. 2. évfolyam. 133–135. sz. pp. 568., 572. és 578.

⁶² PERÉNYI, J. *A ruszinok történetének vázlata*, p. 175.

⁶³ *Magyar Hirlap*. 1850. március 31. 2. évfolyam. 117. sz., p. 494.

⁶⁴ *Magyar Hirlap*. 1850. április 9. 2. évfolyam. 123. sz., p. 523.

⁶⁵ Áthelyezték Dobránszkyék sógorát, Josef Milvius nagybereznai adószedőt is, akit azzal gyanúsítottak, hogy a ruszin lakosság között agitációt folytatott. Milvius a debreceni pénzügyi igazgatóság területére eső nánási hivatal munkatársa lett. Vö. SZABAD, GY. *Az önkényuralom kora (1849–1867)*. In *Magyarország története 1848–1890*. 1. köt. Kovács Endre (főszerk.) – Katus László (szerk.). Budapest: Akadémiai Kiadó, 1979, pp. 484–485.

⁶⁶ *Magyar Hirlap*. 1850. április 18. 2. évfolyam. 131. sz., p. 557.

sének időpontja. Ezt számos könyv és tanulmány március 28-ra teszi. Alexander Bach belügyminiszter ugyanis ekkor adta ki a kerület megszüntetéséről szóló rendeletét, amelyet az osztrák hatóságok azzal magyarázták, hogy e lépést az adminisztrációs ügyek egyszerűsítése és az ügyintézés gyorsítását indokolja.⁶⁷ Ezzel szemben, mint olvashattuk, a *Magyar Hirlap* tudósítója túlzott mértékű ruszinosítást, már-már „pánszlávizmust” gyanított a döntés mögött. A legvalószínűbb ok azonban Dobránszky azon intézkedéseiben keresendő, melyek segítségével véghez szeretne volna vinni a ruszin önrendelkezésre vonatkozó programját. Ez a törekvés nyilvánvalóvá vált a ruszin lakosság és a Munkácsi Egyházmegye görögkatolikus főpapsága számára is, hiszen a nemzetiségpártoló rendelkezések után „Orosz” (Ruszin) Kerületnek kezdték emlegetni az Ungvári Kerületet, melynek megszüntetését a ruszinok „katasztrófaként” emlegették.⁶⁸

Összességében kijelenthetjük, hogy Dobránszky 1849 ősze és 1850 tavasza között elért sikerei a görögkatolikus klérust is aktivizálták. Annak ellenére, hogy Popovics munkácsi püspök 1850 októberéig házi őrizetben maradt, távollétében Csurgovics János nagyprepost és Gaganecz József eperjesi püspök hajlandóak voltak együttműködni a referenssel. A kooperáció több szinten is megvalósult: Dobránszky görögkatolikus személyeket alkalmazott a helyi adminisztrációban, illetve kiállt a ruszin nyelv és nemzetiség egyenjogúsága mellett. A referens első ungvári hivatalos közleményei és rendeletei egyaránt megjelentek ruszin és magyar nyelven. A ruszin nyelvet bevezették az iskolákba, és háromnyelvű utcanévtáblákat helyeztek ki, a ruszin mellett magyar és német nyelveken. Annak ellenére, hogy az Ungvári Kerület csak néhány hónapig állt fenn, felhívta a görögkatolikus klérus figyelmét a ruszin politikai és kulturális kérdések fontosságára.

Bibliográfia

Levéltári források

Az osztrák minisztertanács jegyzőkönyve: Die Protokolle des österreichischen Ministerrates 1848–1867. Nr. 378 Ministerrat, Wien, 7. August 1850. MRZ. 3262 – KZ. 2602.

Esztergomi Prímási Levéltár. *Scitovszky János hercegprímás iratai 1849–1866.* 1330. csomó. 1849.

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL), *A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye iratanyaga* (F. 151.)

F. 151, op. 10, od. zb. 1, f. 15., 107., 151.

F. 151, op. 10, od. zb. 2, f. 100., 105–106., 145–146., 149–150., 152., 161–162., 169–171.

F. 151, op. 10, od. zb. 3, f. 141–142., 190., f. 209.

F. 151, op. 10, od. zb. 52, f. 1–3.

Korabeli lapok

Kossuth Hirlapja. 1848. szeptember 10. 1. évfolyam. 62. sz. p. 283.

⁶⁷ ДОБОШ, С. Адольф Иванович Добрянский, р. 53.; ДАНИЛАК, М. Галицькі, буковинські, закарпатські українці в революції 1848–1849 років. Братіслава : СПВ, 1972, р. 184; MAGOCSI, P. R. *The Shaping of a National Identity*, p. 47.

⁶⁸ МАЙОР, Р. І. Діяльність закарпатської делегації p. 227.

- Magyar Hirlap.* 1850. február 12. 2. évfolyam. 76. sz. p. 314.
Magyar Hirlap. 1850. március 13. 2. évfolyam. 101. sz. p. 426.
Magyar Hirlap. 1850. március 17. 2. évfolyam. 105. sz. p. 441.
Magyar Hirlap. 1850. március 27. 2. évfolyam. 113. sz. pp. 477–478.
Magyar Hirlap. 1850. március 31. 2. évfolyam. 117. sz. p. 494.
Magyar Hirlap. 1850. április 9. 2. évfolyam. 123. sz. p. 523.
Magyar Hirlap. 1850. április 18. 2. évfolyam. 131. sz. p. 557.
Magyar Hirlap. 1850. április 20–21. és 23. 2. évfolyam. 133–135. sz. pp. 568., 572. és 578.

Szakirodalom

- BOTLIK, J. A rutén (ruszin) értelmiség önkormányzati törekvései, 1848–1918. In *Az „Ezeréves ruszin-magyar együttélés a történelem tükrében” című konferencia szerkesztett előadásai, leadott tanulmányai 2004. március 19–20.* Donáth Lehel–Medvigy Endre–Molnár Tibor–Zelles László. Budapest : Belváros-Lipótváros Ruszin Kisebbségi Önkormányzat, 2005. pp. 60–69.
- BOTLIK, J. *Hármas kereszt alatt. Görög katolikusok Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig (1646–1997).* Budapest : Hatodik Síp Alapítvány – Új Mandátum Könyvkiadó, 1997. 335 p.
- BŐÖR, GY. *A magyarországi ruszin időszaki sajtó a XIX. században.* Kolozsvár : Ferenc József Tudományegyetem Történeti Intézete, 1943. 52 p.
- DEÁK, Á. *„Nemzeti egyenjogúsítás”. Kormányzati nemzetiségpolitika Magyarországon, 1849–1860.* Budapest : Osiris Kiadó, Budapest, 2000. 399 p.
- ДАНИЛАК, М. Галицькі, буковинські, закарпатські українці в революції 1848–1849 років. Братіслава : СПВ, 1972. 211 p.
- ДОБОШ, С. Адольф Иванович Добрянский: очерк жизни и деятельности. Пряшев : Дукельская типография, 1956. 167 c.
- Encyclopedia of Rusyn history and culture.* Magocsi, Paul Robert – Pop, Ivan. Toronto–Buffalo–London : University of Toronto Press, 2005. 569 p.
- FAZEKAS, CS. Gaganetz József eperjesi görög katolikus püspök 1849-ben. In *Levéltári Közlemények.* ISSN 0024-1512, 2001, 72. évf. 1–2. sz. pp. 115–139.
- HARAKSIM, E. *K sociálnym a kultúrny m dejinám Ukrajinco v na Slovensku do roku 1867.* 1. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1961. 200 s.
- HODINKA, A. Adatok a ruszinok 1848–49. évi történetéhez. In *Hodinka Antal válogatott kéziratai.* Udvari István. Nyíregyháza : Vasvári Pál Társaság, 1992. pp. 27–34.
- Magyarország története a 19. században. Szöveggyűjtemény.* Szerk. Pajkossy Gábor. Budapest : Osiris Kiadó, Budapest, 2006. 902 p.
- MAGOCSI, P. R. *The Shaping of a National Identity Subcarpathian Rus', 1848–1948.* Cambridge, Mass. – London : Harvard University Press, 1978. 640 p.
- MAYER, M. Néhány ruszin vonatkozású irat 1849–1850-ból. In *Partes Populorum Minores Alienigenae.* ISSN 1219-5545, 1996, 3. évf. 1. sz. pp. 12–54.
- MAYER, M. *Kárpátukrán (ruszin) politikai és társadalmi törekvések 1860–1910.* Budapest : Akadémiai Kiadó, 1977. 255 p.
- МАЙОР, Р. І. Діяльність закарпатської делегації у Відні 1849 р. й утворення «Руського округу». In *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка: Історичні науки.* Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. Т. 21. pp. 218–231.
- МАЙОР, Р. І. Національна програма А. Добрянського на Слов'янському з'їзді у Празі 1848 р. й прагнення українців об'єднати Закарпаття і Галичину в окремі «Руський коронний край». In *Русин.* ISSN 1857-2685, 2013, vol. 32, № 2. pp. 72–83.

- Mészáros Károly *önéletrajza*. In *Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei* 22. Csorba Csaba. Debrecen : Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok, 1974. 80 p.
- MOLNÁR, F.A *Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye története 1848–1849-ben* :PhD disszertáció. Budapest : ELTE, 2018. 280 p.
- MOLNÁR, F.A *Munkácsi Egyházmegye 1848–1849-ben. Tanulmányok és kronológia*. Nyíregyháza : Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, 2014. 220 p.
- PERÉNYI, J.A *ruszinok történetének vázlata 1800–1918* :kandidátusi értekezés. Budapest : MTA, 1954. p. 313.
- РУСИНКО, М. Історія Висланства Русинів Угорських у Відні 1849 р. In Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. 1972. Vol. 6, № 1. p. 63–95.
- SASHEGYI, O. *Ungarnspolitische Verwaltung in der Ära Bach 1849–1860*.Graz :Institut für Geschichte der Universität Graz, 1979. 143 s.
- СТРИПСЬКИЙ, Я.Початки друкарства Подкарпатю (А сајтоélet kezdetei Kárpátalján). In Зоря-Најнал. 1942, Vol. 2, № 3–4. pp. 261–289.
- SZABAD, GY. Az önkényuralom kora (1849–1867). In *Magyarország története 1848–1890*. 1. köt. Kovács Endre (főszerk.) – Katus László (szerk.). Budapest : Akadémiai Kiadó, 1979. pp. 435–768.
- TÓTH, B. Az 1849-es ideiglenes közigazgatási szabályzat és hatása Magyarországon. In *Eckhart Ferenc emlékkönyv*. Mezey Barna. Budapest : Gondolat, 2004, pp. 594–617.
- ZAKAR, P. Katolikus papok és protestáns lelkészek a kassai cs. kir. hadbíróság előtt 1849–1854. In *Hadtörténelmi Közlemények*. ISSN 0017-6540, 2019, 132. évf., 1. sz., pp. 179–204.
- ZAKAR, P. Lelkészekre kiszabott halálos ítéletek a pesti cs. kir. hadbírószágon. In *Hadtörténelmi Közlemények*. ISSN 0017-6540, 2020, 133. évf. 4. sz. pp. 926–951.
- ZAPLETAL, F.A. I. *Dobryanskij a našerušini r. 1849–51*.Praha : Nákladem Vlastním, 1927. 96 s.
- ŽEGUC, I. *Die nationalpolitischen Bestrebungen der Karpato-Ruthenen 1848–1914*.Wiesbaden : Otto Harrassowitz, 1965. 145 p.

Koncepcia národnostnej politiky Mukačevskej gréckokatolíckej eparchie (jeseň 1849 – jar 1850)

Maďarská revolúcia a boj za slobodu v rokoch 1848–49 intenzívne ovplyvnil Mukačevskú gréckokatolícku eparchiu. Biskup Bazil Popovič a jeho konzistórium podporovali prvú uhorskú vládu vedenú grófom Lajosom Batthyánym. Malo to veľký význam, pretože k eparchii, nachádzajúcej sa v severovýchodnej časti Uhorska, patrilo veľa veriacich hovoriacich po rusínsky, rumunsky a maďarsky. V rokoch 1848–49 bolo biskupstvo zázemím maďarského boja za slobodu. Potlačenie maďarskej revolúcie v roku 1849 a najmä následné kontrarevolučné udalosti dali rusínkemu politickému vodcovi Adolfovi Dobrianskemu príležitosť predložiť viedenskej vláde a cisárovi Františkovi Jozefovi I. kultúrne a národné požiadavky Rusínov, žijúcich v Uhorsku. V októbri 1849 bol Dobriansky vymenovaný za referenta Užhorodského občianskeho kraja, zahŕňajúceho Užskú, Berežskú, Ugočskú a Marmarošskú župu. Počiatkové úspechy Dobrianskeho aktivizovali aj gréckokatolícke duchovenstvo. Napriek tomu, že biskup Bazil Popovič zostal v domácom väzení až do októbra 1850, jeho diecézny vikár Ioann Churhových a prešovský biskup Jozef Gaganec boli ochotní s referentom spolupracovať. Spo-

lupráca prebiehala na niekoľkých úrovniach: Dobriansky zamestnával v miestnej správe gréckokatolícke osoby a vystupoval za zrovnoprávnenie rusínskeho jazyka a národnosti. Prvé oficiálne oznámenia a nariadenia referenta v Užhorode boli vydané v rusínskom aj maďarskom jazyku. Rusínsky jazyk bol zavedený v školách a umiestnili sa trojjazyčné tabule s názvom ulíc obsahujúcich okrem rusínskeho aj maďarský a nemecký nápis. Napriek tomu, že Užhorodský kraj existoval len niekoľko mesiacov, od októbra 1849 do marca 1850, upriamil pozornosť gréckokatolíckeho kléru na významnosť otázok, týkajúcich sa rusínskej politiky a kultúry.

ZOZNAM AUTOROV

Doc. Mgr. Ing. arch. Andrej Botek, PhD.

Ústav dejín a teórie architektúry a obnovy pamiatok, Fakulta architektúry, Slovenská technická univerzita

Katedra cirkevných dejín, Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta,

Univerzita Komenského v Bratislave

Csatáry György

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék

Dancs György

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék

ThLic. Anton Ďatelinka, PhD.

Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

PhDr. Marek Ďurčo, PhD.

Mestské múzeum Trstená

dr. Ferkó Okszana CSc

Ungvári Nemzeti Egyetem, Archeológia, Etnológia és Kultúrológia Tanszék

Mgr. Hameni Blaise, PhD.

John Paul II International University of Bafang

Doc. ThDr. Lubomír Hlad, PhD.

Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína

Filozofa v Nitre

Prof. ThDr. Viliam Judák, PhD.

Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

Prof. Mgr. Kamil Kardis, PhD.

Gréckokatolícka teologická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove

Doc. PhDr. Peter Karpinský, PhD.

Inštitút slovakistiky a mediálnych štúdií,

Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v

Prešove

Dr.h.c. Prof. PhDr. Peter Kónya, PhD.

Inštitút histórie, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove

Prof. ThDr. Roman Králik, ThD.

Teologická fakulta, Katolícka univerzita v

Ružomberku

Russian language department RUDN

University, Moscow Russia Federation

Kurta József Tibor

Kolozsvári Protestáns Teológia Intézet, BBTE

Református Tanárképző és Zeneművészeti kar

prof. PhDr. Ladislav Lenovský, PhD.

Katedra etnológie a mimoeurópskych štúdií,

Filozofická fakulta, Univerzita Cyrila a Metoda

v Trnave

Doc. ThDr. Patrik Maturkanič, PhD.

Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká

fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

Dr. Molnár Ferenc PhD.

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,

Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék

Doc. Mgr. Jaroslav Nemeš, PhD.

Katedra histórie a didaktiky dejepisu,

Pedagogická fakulta, Univerzita Komenského v

Bratislave

Doc. PhDr. Peter Olexák, PhD.

Katedra histórie, Filozofická fakulta, Katolícka

univerzita v Ružomberku

Prof. PhDr. Vladimír Rábik, PhD.

Katedra histórie FF Trnavskej univerzity v

Trnave

Prof. ucz. dr hab. Krzysztof Rejman

Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-

Ekonomiczna im. ks. Bronisława Markiewicza

w Jarosławiu

ThDr. Marie Roubalová, ThD.

Husitská teologická fakulta, Univerzita Karlova

v Prahe

prof. Mgr. Katarína Slobodová Nováková, PhD.

Katedra etnológie a mimoeurópskych štúdií,

Filozofická fakulta, Univerzita Cyrila a Metoda

v Trnave

Mgr. Lucia Šteflová, PhD.

Inštitút histórie, Filozofická fakulta, Prešovská

univerzita v Prešove

Prof. ThDr. Marian Šuráb, PhD.

Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká

fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

Prof. Dr. Tusor Péter

Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészet-

és Társadalomtudományi Kar

ELKH Moravcsik Gyula Intézet

SLLic. Viliam Zemančík

Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká

fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

Historia Ecclesiastica je vedecké periodikum, ktoré vydáva Centrum excelentnosti sociohistorického a kultúrohistorického výskumu Prešovskej univerzity Prešove vo Vydavateľstve Prešovskej univerzity v Prešove.

Historia Ecclesiastica publikuje zásadne len vedecké práce (štúdie) z dejín cirkví a náboženstiev na území Slovenska a ostatných krajín strednej Európy, materiály, resp. pramene k tej istej problematike, ďalej recenzie vedeckej literatúry a informácie o vedeckých podujatiach s problematikou dejín cirkví a náboženstiev. Vedecké práce, materiály a stále rubriky (recenzie, anotácie, správy) sa uverejňujú v slovenčine, resp. vo svetovom, príp. českom, maďarskom a poľskom jazyku.

Historia Ecclesiastica vychádza dvakrát ročne.

Historia Ecclesiastica is a scientific periodical by University of Prešov Centre of excellence for socio-historical and culture-historical research published by University of Prešov.

Historia Ecclesiastica publishes solely academic papers (studies) dealing with the history of churches and religions in the territory of Slovakia and other central European countries; materials or sources related to such topics, scientific literature reviews and information on scientific events relevant to the field of church and religion history. Scientific works, materials and regular columns (literature reviews, annotations, reports) are published in Slovak, world language, alternatively in Czech, Hungarian or Polish languages.

Historia Ecclesiastica is published on a bi-yearly basis.

ISSN 1338-4341

9 771338 434003